

Česká školní
inspekce

PEDAGOGICKÁ
FAKULTA
Univerzita Karlova

Shrnutí

Kvalifikace, příprava
a kompetence učitelů

2022

2023

Shrnutí

Kvalifikace, příprava a kompetence učitelů

Za Pedagogickou fakultu UK

Jan Koucký, vedoucí týmu

Aleš Bartušek

Yvona Kostecká

Vít Šťastný

Martin Zelenka

Za Českou školní inspekci

Simona Boudová

Dana Pražáková

Josef Basl

Petr Suchomel

Tomáš Pavlas

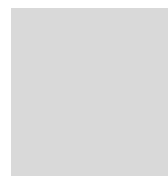
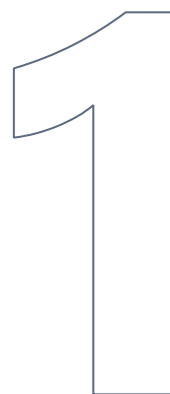
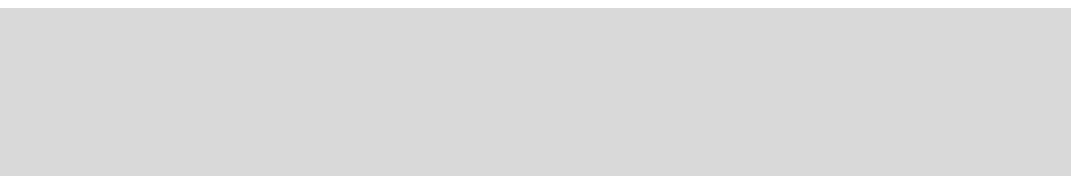
Zdeněk Modráček

OBSAH

1	ÚVODNÍ INFORMACE	6
2	SHRnutí HLAVNÍCH ZJIŠTĚNÍ	8
2.1	TŘI DIMENZE HODNOCENÍ PŘÍPRAVY UČITELŮ	8
2.2	SROVNÁNÍ HODNOCENÍ POČÁTEČNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ A PŘIPRAVENOSTI UČITELŮ V LETECH 2018 A 2021	8
2.3	HODNOCENÍ PŘÍPRAVY UČITELŮ NA POVOLÁNÍ U NÁS A SVĚTĚ	8
2.4	TYPologie POČÁTEČNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ A PŘÍPRAVY UČITELŮ	8
2.5	APROBOVANOST VÝUKY	9

1

Úvodní informace

1 ÚVODNÍ INFORMACE

Studie, kterou zpracoval kolektiv pracovníků Pedagogické fakulty UK pod vedením Jana Kouckého ve spolupráci s pracovníky České školní inspekce, se zabývá jedním z témat, která umožňují analyzovat data získaná v rámci rozsáhlého společného šetření PedF UK a ČŠI na konci roku 2021. Zahrnuje rozbor odpovědí téměř pěti tisíc učitelů na tři otázky (s dvanácti položkami): jak učitelé zpětně hodnotí zaměření a náplň svého počátečního vzdělávání na vysokých (nebo jiných) školách, jak zpětně posuzují svou připravenost pro práci učitele na počátku své kariéry a jak v současnosti zvládají požadavky, které jsou na učitele kladeny.

Podrobnější rozbor těchto tří otázek ukázal, že odpovědi na dvanáct položek těchto otázek lze koncentrovat do tří základních dimenzí, které pokrývají rozhodující pracovní kompetence učitele:

- schopnosti učitele při práci se třídou a s individuálními žáky, jejich vedení, rozvíjení, motivace a kontrola, při současném zvládání rozmanitosti a změny (*Výuka, žáci a třídy* – koho učit);
- dovednosti učitele v obecné didaktice, v oborových didaktikách vyučovaných předmětů a v psychologii (*Didaktiky a psychologie* – jak učit);
- znalosti a vědomosti učitele v obsahu předmětů/oblastí/oborů, které vyučují (*Obsah vyučovaných předmětů* – co učit).

Hlavním cílem studie je zjistit, zda a nakolik různé cesty učitelů (všech i začínajících učitelů) k získanému počátečnímu vzdělání a učitelské kvalifikaci odlišují jejich odpovědi na výše uvedené otázky. Odpovědi učitelů proto rozdělujeme podle toho, jaký druh počátečního vzdělání získali, podle toho, jakou vysokou školu či pedagogickou fakultu absolvovali, a rovněž podle toho, zda ve školách vyučují předměty, pro které získali aprobaci. Každé z těchto problematik věnujeme samostatnou kapitolu.

Ve studii také rozlišujeme výsledky hodnocení podle délky praxe učitelů a zvláště proto uvádíme (pokud je to z hlediska velikosti souboru možné) výsledky začínajících učitelů, kteří svou přípravu ukončili v posledních pěti letech. A to nejen proto, že začínající učitelé jsou velice specifickou skupinou s výraznějšími profesními problémy, pramenícími z tzv. „šoku z praxe“. Také kvůli tomu, že právě začínající učitelé mohou upozornit na změny, k nimž v počáteční přípravě učitelů v posledních letech dochází, ale i proto, že si dané skutečnosti (svoje počáteční vzdělávání a svoji připravenost při zahájení práce učitele) přeci jen lépe pamatují.

Zpětné hodnocení učitelů rozsahu a zaměření jejich počátečního vzdělávání, připravenosti na práci učitele na počátku kariéry i hodnocení zvládání učitelských kompetencí v současnosti je samozřejmě především subjektivní kategorií. Do jisté míry sice odráží objektivní realitu, ale je nepochybně ovlivněno celou řadou dalších vlivů a okolností, které se týkají například přímo různých individuálních charakteristik osobnosti učitele, který hodnocení provádí, nebo školy, na které učí, širšího sociálního kontextu, který jeho hodnocení nepochybně ovlivňuje, a v mezinárodním srovnání i země, kde učitel žije a pracuje. Odpovědi učitelů na položené otázky proto není možné (zvláště v mezinárodním srovnání) považovat za objektivní ukazatele úrovně jejich počátečního vzdělání, připravenosti na práci učitele nebo současného zvládání nároků učitelské profese. Je třeba s nimi pracovat především v různých relativních kontextech (například v rámci jednotlivých zemí), jak o to také v celé studii usilujeme.

A decorative horizontal bar consisting of a long grey rectangle on the left, a large white number '2' with a thin black outline in the center, and a shorter grey rectangle on the right.

2

Shrnutí hlavních zjištění

2 SHRNU TÍ HLA VNÍCH ZJIŠTĚNÍ

2.1 Tři dimenze hodnocení přípravy učitelů

- Při hodnocení vybraných oblastí učitel ské praxe se učitelé v průměru stavějí kritičt ěji k obsahové stránce svého počátečního vzdělávání, o něco lépe pak posuzují svou připravenost pro práci učitele na počátku kariéry a nejlépe hodnotí své současné kompetence pro zvládání nároků učitel ské profese. Při pohledu na skupiny učitelů podle délky jejich praxe se ukazuje, že začínající učitelé (do 5 let praxe) hodnotí své počáteční vzdělávání ve vybraných oblastech v průměru o něco lépe než zkušení učitelé, a naopak hůře své současné kompetence. Připravenost na práci při zahájení učitel ské kariéry hodnotí obě skupiny téměř stejně.
- Ze tří základních oblastí svých kompetencí posuzují učitelé v průměru nejlépe kompetence, které se týkají znalostí obsahu vyučovaných předmětů (vědí, co učit). Pozitivně hodnotí rovněž své kompetence v didaktikách (vědí, jak učit) a naopak hůře hodnotí své kompetence v práci se třídou a s jednotlivými žáky. Začínající učitelé hodnotí o něco hůře své současné kompetence ve všech třech dimenzích ve srovnání se zkušenějšími kolegy.

2.2 Srovnání hodnocení počátečního vzdělávání a připravenosti učitelů v letech 2018 a 2021

- Mezi lety 2018 a 2021 se zvýšil podíl učitelů, kteří měli ve svém počátečním vzdělávání zahrnuté oblasti z dimenze *Žáci a třídy* a z dimenze *Obsah vyučovaných předmětů*, i když v tomto případě učitelé často vyjadřují názor, že vzdělávání v obsahu předmětů bylo až příliš. Na druhé straně v menší míře učitelé v roce 2021 uvedli, že jejich počáteční vzdělávání zahrnovalo oblasti z dimenze *Didaktiky a psychologie*.
- Mezi lety 2018 a 2021 se téměř nezměnil názor učitelů na svou připravenost na počátku učitel ské kariéry. Mírně se zhoršila připravenost učitelů v oblasti obecné didaktiky.

2.3 Hodnocení přípravy učitelů na povolání u nás a světě

- Stejně jako v České republice i ve většině ostatních zemí učitelé nejméně příznivě hodnotí svoji připravenost na počátku kariéry v oblasti práce se žáky a třídou, a naopak nejlépe hodnotí svou připravenost v oblasti obsahové stránky vyučovaných předmětů. Toto zjištění odpovídá převažujícímu tradičnímu pojetí přípravy učitelů ve světě.
- Ve srovnání s ostatními zeměmi se ukazuje, že se čeští učitelé cítili výrazně méně připraveni na počátku své kariéry v oblasti práce se třídou a žáky (jedno z nejhorsích hodnocení mezi srovnávanými zeměmi), naopak v oblasti didaktiky a psychologie hodnotili svou připravenost na počátku kariéry velmi příznivě (jedno z nejlepších hodnocení mezi srovnávanými zeměmi). Nejnížší připravenost na výuku byla zjištěna u českých učitelů v oblasti výuky různě nadaných žáků a v oblasti výuky průřezových dovedností.

2.4 Typologie počátečního vzdělávání a přípravy učitelů

- Nejlépe připraveni na **obsahovou stránku vyučovaných předmětů** se cítili absolventi jiných než pedagogických fakult. Po nich následují absolventi pedagogických fakult a absolventi doplňujícího pedagogického studia. O něco méně se učitelé cítili připraveni v oblasti **obecné didaktiky**, zde nicméně nebyly zjištěny zásadní rozdíly mezi absolventy pedagogických fakult, jiných fakult a absolventy doplňujícího pedagogického studia.
- Výrazně nižší míru připravenosti uváděli v oblasti **výuky různě nadaných žáků**. V této oblasti se cítili lépe připraveni absolventi DPS a učitelé bez kvalifikace (velmi dobře či dobře připravena se cítila přibližně čtvrtina z nich) v porovnání se skupinou absolventů vysokoškolských programů. Obdobné zjištění platí také pro oblasti **výuky průřezových kompetencí** a **chování žáků a vedení třídy**, kde však byla průměrná míra připravenosti o něco vyšší (velmi dobře či dobře připravena se cítila přibližně 40 % absolventů DPS a učitelů bez kvalifikace). Vyšší míra sebedůvěry u učitelů bez kvalifikace může být ovlivněna jejich předcházejícími zkušenostmi a neformálním vzděláváním, které by bylo dobré dále zkoumat.
- Mezi absolventy pedagogických fakult, jiných fakult i absolventy DPS nebyly zjištěny výrazné rozdíly v hodnocení rozsahu získaného vzdělání, v připravenosti na práci ani v hodnocení jejich současných kompetencí.

- Z hlediska hodnocení tří dimenzí kompetencí učitelů (Výuka, žáci a třídy; Didaktika a psychologie; Obsah předmětů) byly zjištěny významné rozdíly mezi jednotlivými skupinami absolventů.

2.5 Aprobovanost výuky

- V hodnocení současných kompetencí učitelů nebyly zjištěny významné rozdíly mezi učiteli s různou mírou aprobovanosti. Aprobovaní učitelé (tedy ti, kteří vyučují předměty, na něž se zaměřovalo jejich studium) a neaprobovaní učitelé se také překvapivě významně neliší v míře připravenosti na výuku v počátcích kariéry.
- Neaprobovaní učitelé poněkud překvapivě nejlépe hodnotí své současné kompetence v oblasti obsahu vyučovaných předmětů, hůře v didaktikách a psychologii a nejhůře ve zvládnání výuky, jednotlivých žáků a tříd.

www.csicr.cz